

लक्ष्यलक्षणे व्याकरणम्

किं पुनः - शब्दस्य ज्ञाने धर्मः,
आहोस्वित्प्रयोगे?

॥*॥ ज्ञाने धर्म इति चेत्तथाऽधर्मः॥*॥

अथवा भूयानधर्मः प्राप्नोति ।

अस्तु तर्हि प्रयोगे॥

॥ * ॥ प्रयोगे सर्वलोकस्य ॥ * ॥

प्रयत्नानर्थक्यं तु भवति । फलवता च नाम
यत्नेन भवितव्यम् । न च प्रयत्नः
फलाद्व्यतिरेच्यः ॥

एवं तर्हि - नापि ज्ञान एव धर्मः, नापि
प्रयोग एव ॥

॥ * ॥ शास्त्रपूर्वके प्रयोगेऽभ्युदयस्तत्तुल्यं
वेदशब्देन ॥ * ॥

अथ वा पुनरस्तु

ज्ञान एव धर्म इति ॥

शब्दप्रमाणका वयम् , यच्छब्द आह तदस्माकं
प्रमाणम् ।

अथवा कूपरवानकवदेतद्भविष्यति ।

अथ व्याकरणमित्यस्य शब्दस्य कः
पदार्थः ?

सूत्रम् ॥

॥*॥ सूत्रे व्याकरणे षष्ठ्यर्थोऽनुपपन्नः ॥*॥

॥ * ॥ शब्दाप्रतिपत्तिः ॥ * ॥

एवं तर्हि शब्दः।

॥ * ॥ शब्दे ल्युडर्थः ॥ * ॥

॥ * ॥ भवे च तद्धितः ॥ * ॥

॥ * ॥ प्रोक्तादयश्च तद्धिताः ॥ * ॥

एवं तर्हि -

॥ * ॥ लक्ष्यलक्षणे व्याकरणम् ॥ * ॥

प्रार्थयित्वा प्रार्थ्य

प्र-उपसर्गात् अर्थधातोः त्वा-प्रत्यये
सति तस्य ल्यबादेशः।

सभायां विद्यमानान् प्रार्थ्य भाषणारम्भं
करोमि।

वावन्द्य

वावन्दित्वा

वन्द (वदि) धातोः यङि, तस्य
लुकि, द्वित्वादिषु क्त्वाप्रत्यये
इडागमे च इदं रूपम्।

सभायां विद्यमानान् वावन्दित्वा
भाषणारम्भं करोमि।

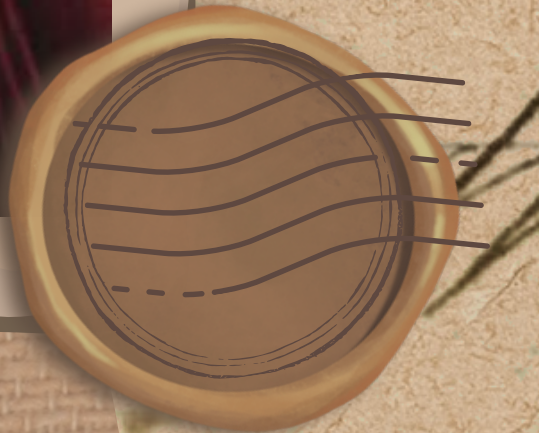

अन्विषति

ॐ अन्विष्यति ॐ

इष् इति दिवादिगणीयः
इत्यतः श्यन् विकरणः
भवति। अनु + इष्यति =
अन्विष्यति।

अत्र इषति इति रूपं
कस्यापि धातोः न भवति।
न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत्।

अत्र बहवः स्त्रियः सन्ति

बहादिभ्यश्च इत्यनेन डीष् प्रत्ययः विकल्पेन
विधीयते।

- बहुः, बही इति रूपद्वयम् एकवचने
सिध्यतः।
- बहवः, बह्व्यः इति बहुवचने।

जागतः

जागरितः

जागृधातोः क्तप्रत्यये
जाग्रोऽविचिण्णल्लित्सु इत्यनेन
सूत्रेण गुणः भवति। इडागमश्च।

सः कक्ष्यायां जागरितः वर्तते।

जागृतिः

जागर्या/जागर

जागृधातोः क्तिन्-प्रत्यये प्राप्ते जागर्तेश्कारो वा
इत्यनेन श अथ अ प्रत्ययाँ विधीयेते। ततः
जाग्रोऽविचिण्णल्लित्सु इत्यनेन सूत्रेण गुणः
भवति।

वृष्टिकाले चलनवेलायां जागर्या कर्तव्या।

उषित्वा & वस्तुम्

1. वस्-धातोः क्त्वा प्रत्ययः। अयं कित् इत्यतः सम्प्रसारणम्। इडा अतः उषितुम् इति रूपम्।
2. अस्मात् तुमुन् प्रत्ययः। अयं कित् न, अतः सम्प्रसारणम् अपि न। वस्तुम् इति रूपम्।

Yashoda goes to tie the cow

यशोदा गां बन्धुं गच्छति।

बद्धः

बद्धवान्

बद्ध्वा

बन्धुम्

बन्धितव्यम्

बध्नन्

तर्जयति

तर्जति/तर्जयते

तर्जधातोः भ्वादेः रूपम् - तर्जति।
चुरादेः तु - णिचि उभयपदित्वे प्राप्ते अपि
आकुस्मादात्मनेपदिनः इत्यनेन आत्मनेपदमेव।

आचार्यः तर्जयते।

प्रार्थयामि

प्रार्थये

अर्थ धातुः चुरादौ अस्ति। अत्रापि
आगर्वादात्मनेपदिनः इत्यनेन आत्मनेपदमेव।
अतः अहं प्रार्थयन् अस्मि इति प्रयोगोपि असाधुः।
अहं प्रार्थयमानः अस्मि इति वक्तव्यम्।

अहं प्रार्थये।

प्रज्वालयति

प्रज्वालयति

सोपसर्गस्य अस्य मित्त्वं वर्तते। अतः ह्रस्वः भवति।

केवलस्य ज्वलहलहलालानाम् अनुपसर्गाद्वा

इत्यनेन वा ह्रस्वः।

ज्वालयति, ज्वलयति

अहं दीपं प्रज्वलयामि।

प्रज्वालय

प्रज्वलय्य

सोपसर्गस्य अस्य मित्त्वं वर्तते। अतः ह्रस्वः भवति।
प्र ज्वल् इ य (ल्यप्) इत्यवस्थायां ल्यपि लघुपूर्वात्
णिचः अयादेशः ।

दीपं प्रज्वलय्य कार्यक्रमस्य आरम्भं कुर्मः ।

अतिक्रमति क्राम्यति, क्रामति, क्रमते

वा भ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमु० अनेन श्यन् अपि। क्रमः
परस्मैपदेषु इत्यनेन दीर्घः। अनुपसग्राद्धा इति
आत्मनेपदम् अपि।

अनानुकल्यता
ॐ

अननुकूलता, त्वम्
अनानुकूल्यम्

सन्धिः?

देवालयः

देव + आलयः

देव + (आङ्) लयः

सन्धिः?

देवालयः

देव + आलयः

देव + (आङ्) लयः

शिक्षकः

छात्रः

गुरुः

शिक्षाध्यायी

सहप्राध्यापकः

सहकारी